

Till schaktmassornas lov

- om grustag i Gustafs och om Långshyttans järnverksområde

Staffan Jansson, Säter

När man börjar intressera sig för botanik är det väl oftast resultatet av en nyväckt fascination för "allt det vackra i naturen". Kanske har den nyväckte botanisten beundrat en mosippelokal mitt på den karga tallheden, kanske har han eller hon tjusats av artmångfalden på en välskött slätteräng eller varför inte av en Säterdals-ravin i vårskrud.

Med tiden tenderar dock storleken och färgprakten hos de studerade växterna att minska i ungefär samma takt som otillgängligheten hos exkursionslokaler ökar. Av någon anledning verkar de botaniska strövtågen ibland pendla mellan det värsta, halvt oframkomliga blötslurpet, där myggsvärmarna kan förväxlas med Egyptens gräshoppor och de brantaste, lika oframkomliga bergsstupen. Kanske ligger en del av förklaringen i att det är till dessa ogästvänliga miljöer man far vända sig för att finna marker som i något lägre grad berörts av människans allt mer landskapsomformande inverkan.

Lustigt nog verkar det som om den andra extreman, de allra mest påverkade och omformade miljöerna i landskapet, också är intressanta studieobjekt. För egen del kan jag ibland komma på mig med att känna en väldig tillfredsställelse över att också på soptippen och bland schaktmassorna kunna finna intressanta växter. Så lyckas vi då i slutändan ändå inte helt och fullt med att förvandla omvärlden till det sterila, biologiskt ointressanta landskap mot vilket vi ibland verkar vara på väg.

Grustag

En sådan känsla kom över mig sommaren 1995, när jag under ett besök på Gustafsfältet fick för mig att ta en titt på ett gammalt grustag strax söder om den lilla Lintjärn. Tidigare under dagen hade jag vandrat i de nerskurna bäckravinerna något längre söderut, där gullpudran breder ut sig och man med lite tur kan beskåda både dvärghäxört och vågig sidenmossa. Det var därför med en känsla av att ha kommit till något mycket torftigt jag trädde in i grustagets innandöme.

Men, är inte det där en småsporre och där borta en planta med skatnäva? Ur en grushög sticker en gul plastsnitsel med "Banverket, Borlänge" i svart text upp. Jakten på schaktmassornas ädlare innevånare går vidare. Vit sötväppling, stillfrö och humleluzern. Lite längre bort ansluter kulturmarkens växter - blåeld, malört, rågvallmo ... De strävbladiga då? Jo, på en liten kulle växer både ox- och fårtunga. En stor rosa blomma en bit bort väcker mitt intresse. Jo, visst är det mjölkörtens kusin från söder - rosendunört.

Långshyttans järnverksområde

Det är ingen nyhet att äldre industrimiljöer kan vara botaniskt intressanta, speciellt sådana som haft införsel av skrot eller stenkol. Jag har därför under många år funderat över vad som egentligen växer bakom staketet vid järnverksområdet i Långshyttan. Förra sommaren fick jag så äntligen tillfälle att glänta på förlåten. Jag passerade grindarna och började vandra kring kolhusruiner, lummiga bäckkanter och schaktmassupplag.

Ganska snart står bilden klar av att två arter nästan helt och hållet dominerar arenan, nämligen gul sötväppling och palsternacka. I Långshyttan har för övrigt sötväpplingen, den "Engelska klöver", varit vanlig åtminstone sedan 1940-talet, men av någon anledning har det alltid varit den gulblommiga arten som dominerat. På andra håll, där arterna spritt sig mer nyligen, har jag fått intrycket att det brukar vara den vitblommiga som är vanligast. Palsternackan har också mer eller mindre blivit en karaktärsart på bruket, även utanför själva verksområdet.

Bland övriga arter visade sig schaktmassorna vara de bästa jaktmarkerna. Jag hade hoppats att t. ex. någon ovanligare målla skulle kunna finnas kvar i anslutning till de gamla kolhusen, men där blev jag besviken. Kanske hade den delen av området förbuskats alltför kraftigt under senare tid? Kring de äldre byggnaderna växte dock kamomill, vägmålla och knytling.

På de utschaktade massorna kunde man finna arter som skatnäva, humleluzern och blåluzern. Eventuellt fanns också gulluzern och mellanluzern - en korsning mellan de båda föregående med varierande blomfärg. Då arterna bäst skiljs på frukterna och några sådana ännu inte hade hunnit utvecklas vid besöket far detta än så länge vara en öppen fråga.

Som i så många andra brukssamhällen har även i Långshyttan själva industriområdet växt efterhand och tagit ny mark i anspråk. Verksområdets flora berikas därför även av tidigare trädgårdsväxter från f. d arbetarebostaden "Baltimore" (som naturligtvis uttalas precis som den stavas). Sibirisk vallmo, såpnejlika, fingerborgsblomma och någon sort av gammeldags parfymdoftande rosor märks bland arterna som sannolikt ursprungligen varit odlade.

Som vanligt har jag sparat det roligaste till sist. I slutningen mot bäcken mitt för "Kallis" (kallvalsverket) finns ett större bestånd av revfingerört, som verkar trivas bra i sin relativt ostörda, halvskuggade miljö.

